

PROP-KOE/2026-01

08 stycznia 2026 r.

Opinia

na temat projektu rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska w sprawie ustanowienia planu ochrony dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska (PLC200004)

Państwowa Rada Ochrony Przyrody, po zapoznaniu się z projektem rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska w sprawie ustanowienia planu ochrony dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska (PLC200004), wraz z załącznikami, wyraża pozytywną opinię o przedłożonym dokumencie.

Uzasadnienie

Puszcza Białowieska jest jednym z najcenniejszych kompleksów leśnych Europy, obszarem o wyjątkowej wartości przyrodniczej, naukowej i kulturowej, a jej ochrona stanowi zobowiązanie o charakterze krajowym i międzynarodowym. Ustanowienie planu ochrony jest działaniem koniecznym i w pełni uzasadnionym, zarówno stanem wiedzy naukowej o walorach przyrodniczych obiektu, jak i obowiązującymi przepisami prawa.

Projekt planu ochrony został opracowany w sposób kompleksowy, z wykorzystaniem szerokiego zakresu aktualnych danych inwentaryzacyjnych oraz wyników najnowszych analiz przyrodniczych. Dokument przedstawia charakterystykę zasobów przyrodniczych obiektu, diagnozę stanu ochrony siedlisk i gatunków, identyfikuje czynniki zagrażające ich zachowaniu oraz formułuje cele ochrony w zgodności z wymogami dyrektyw unijnych i zasadami funkcjonowania sieci Natura 2000, wskazując rozmieszczenie zasobów przyrodniczych i reżimów ochronnych na mapach. W ocenie Rady projekt rozporządzenia w sposób właściwy i wyważony łączy potrzeby ochrony przyrody, obowiązujące ramy prawne oraz praktyczne uwarunkowania zarządzania obszarem o tak wyjątkowej wartości ekologicznej i złożoności strukturalnej.

Szczególnie warte podkreślenia jest, że wiele przedmiotów ochrony obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska związanych jest z lasami naturalnymi. Dla ich ochrony kluczowe jest zachowanie wielowarstwowej struktury przestrzennej i gatunkowej lasu, pełnych ciągów sukcesyjnych, znacznych zasobów różnego rodzaju martwego drewna, utrzymanie naturalnych procesów ekologicznych, w tym procesów obumierania drzew, oraz spontanicznej dynamiki struktury lasu. To właśnie te procesy decydują o unikatowym charakterze Puszczy i jej wyjątkowej wartości przyrodniczej. Utrzymanie tych cech ekosystemu wymaga bezwzględnego i trwałego wyłączenia z jakiegokolwiek ingerencji gospodarczej, w tym przede wszystkim z gospodarki leśnej rozumianej jako zestaw intencjonalnych działań ukierunkowanych na produkcję surowca drzewnego, manipulację składem gatunkowym, czy aktywnym kształtowaniem struktury drzewostanów. Z perspektywy gatunków związanych z

lasami naturalnymi, takie działania nie tylko nie są potrzebne, ale istotnie negatywnie oddziałują na stan zachowania ich populacji. Szczególnie pozytywnym elementem w opiniowanym projekcie planu jest zatem wskazanie na blisko 90% obszaru Natura 2000 reżimu ochronnego polegającego na promowaniu naturalnych procesów przyrodniczych, co bezsprzecznie stanowi najbardziej adekwatną metodę zachowania integralności Puszczy Białowieskiej.

W kontekście potencjalnych zagrożeń dla obiektu wynikających z prognozowanej dynamiki i zmian warunków klimatycznych, Rada zwraca uwagę, że badania naukowe wskazują, iż naturalna dynamika ekosystemu, wraz ze spontanicznymi procesami dopasowania składu gatunkowego drzew do zmieniających się warunków na drodze naturalnej selekcji, na ogół zapewnia większą odporność lasu na zmiany klimatu, presję patogenów czy ekstremalne zjawiska pogodowe, niż działania o charakterze technicznym, takie jak sadzenie drzew i ich późniejsza sztuczna selekcja. Odpowiedzią na uzasadnione obawy dotyczące przyszłości Puszczy Białowieskiej w dobie rozregulowanego klimatu oraz historycznych i współczesnych antropogenicznych zaburzeń powinno być zatem możliwe daleko posunięte uwalnianie procesów naturalnej adaptacji poszczególnych gatunków i całych ekosystemów od dotychczasowych gospodarczych regulacji. Opiniowany projekt planu dobrze wpisuje się w ten sposób myślenia o zachowaniu obszaru w długoterminowej perspektywie.

Podjęcie oparte na ochronie procesów naturalnych jest w pełni zgodne z celami sieci Natura 2000, zobowiązaniami wynikającymi z dyrektyw siedliskowej i ptasiej. Projekt rozporządzenia wzmacnia tę wartość, zapewniając spójne, przejrzyste i zgodne z najlepszymi standardami europejskimi ramy ochrony. Jednocześnie projekt w sposób precyzyjny identyfikuje gatunki oraz siedliska przyrodnicze wymagające interwencji i w konkretnych lokalizacjach wskazuje adekwatne działania ochrony czynnej, których zastosowanie jest niezbędne dla utrzymania lub osiągnięcia ich właściwego stanu ochrony. Dobór tych działań odpowiada specyfice poszczególnych elementów przyrodniczych, zapewniając możliwość skutecznego reagowania tam, gdzie jest to niezbędne.

Rada pozytywnie ocenia również rezygnację z polowań na jelenie, sarny i dziki na obszarze Natura 2000 Puszcza Białowieska, związaną z kompensacją wpływu nowo wybudowanej zapory granicznej na populację wilka i rysia. W warunkach Puszczy Białowieskiej, gdzie dynamika interakcji międzygatunkowych może być kształtowana przez mechanizmy biologiczne, a nie przez presję antropogeniczną, rezygnacja z działań łowieckich sprzyja zachowaniu integralności procesów przyrodniczych oraz minimalizuje ryzyko zakłóceń w funkcjonowaniu układów troficznych.

Jednocześnie Rada zwraca uwagę na potrzebę uwzględnienia szeregu poprawek, które – w ocenie Rady – podniosą precyzję merytoryczną dokumentu oraz zwiększą jego zgodność z aktualnym stanem wiedzy:

1. Wskazuje się na konieczność ujęcia w planie gatunku chrząszcza *Dytiscus latissimus* (1081), który bez uzasadnienia nie został uwzględniony w Planie mimo tego, że jest w Rozporządzeniu Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 9 października 2023 r. w sprawie specjalnego obszaru ochrony siedlisk Puszcza Białowieska.
2. Wpływ zmian klimatu na obiekt nie został w projekcie uwzględniony w stopniu adekwatnym; oprócz susz należy uwzględnić również wzrost średnich temperatur, częstsze występowanie ekstremów termicznych oraz spadek wilgotności siedlisk

związany z nadal funkcjonującą infrastrukturą odwadniającą, która powinna zostać możliwie pilnie zredukowana.

3. Fragmentacja siedlisk spowodowana drogami – w tym drogami leśnymi i zrywkowymi, liniami działowymi oraz inną infrastrukturą liniową, taką jak mur graniczny – została ujęta wyłącznie jako zagrożenie potencjalne, podczas gdy w rzeczywistości stanowi silną presję aktualną, istotną dla szeregu typów siedlisk (m.in. 6510, 9170, 91D0, 91E0) oraz dla wszystkich gatunków ssaków, w tym dużych drapieżników, a także płazów i gadów. W zapisach ogólnych dotyczących warunków utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony (str. 95) brak jest zapisu odnoszącego się do zachowania integralności obszaru Natura 2000 oraz przeciwdziałania fragmentacji siedlisk. Pomimo że fragmentacja (drogi, infrastruktura liniowa, bariera graniczna) jest wielokrotnie identyfikowana jako zagrożenie, nie została uwzględniona w katalogu działań ochronnych odnoszących się do wszystkich przedmiotów ochrony. Plan powinien obejmować opracowanie Programu defragmentacji. Rada sugeruje dodanie odniesienia lub wyjaśnienia, w jaki sposób fragmentacja siedlisk jako wskaźnik właściwego stanu ochrony powinna być mierzona.
4. Rada wskazuje ponadto, że gospodarka leśna, w tym użytkowanie lasów oraz usuwanie martwych i zamierających drzew, powinny być traktowane jako zagrożenia nie tylko dla siedliska 9170, lecz również dla 91F0, 91E0 i 91D0. W odniesieniu do gatunków zwraca się uwagę na konieczność usunięcia nieuzasadnionego zapisu o rzekomym zagrożeniu dla żubra (*Bison bonasus*) wynikającym z „wysokiego udziału martwego drewna”
5. Rada rekomenduje wykreślenie zapisu dotyczącego ekspansji jemioly jako zagrożenia dla siedliska 9170. Zdaniem Rady, w warunkach Puszczy Białowieskiej pasożytnictwo jemioly na klonach i lipach nie zagraża utrzymaniu cech siedliska przyrodniczego jakim jest grąd, nie ma też możliwości wyeliminowania lub choćby ograniczenia zoochorycznego rozprzestrzeniania się tego półpasożyta. Na obszarze Natura 2000 Puszcza Białowieska obecność starych, osłabionych i zamierających drzew jest kluczowa dla zachowania wielu przedmiotów ochrony obszaru, a czynniki wpływające na żywotność poszczególnych drzew należy rozpatrywać w kategorii zachowania naturalnej dynamiki lasu.
6. Rada rekomenduje także usunięcie fragmentu odnoszącego się do „aktywnej ochrony w grądach w IV strefie UNESCO” w przypadku gatunków *Dicranum viride* i *Buxbaumia viridis*, ponieważ proponowane działania pozostają niespójne z deklarowanym brakiem gospodarki leśnej na siedliskach tych gatunków. Oba wymienione gatunki mchów odnoszą korzyść raczej z zaprzestania ingerencji w ekosystemy leśne niż z jakiegokolwiek formy „aktywnej ochrony”.
7. Należy doprecyzować opis zagrożenia J03.01 w siedlisku 91D0 w następujący sposób: “Zmiany klimatu oraz zaburzenia hydrologiczne mogą prowadzić do obumierania drzew, a tym samym do pogorszenia warunków świetlnych siedliska”.
8. Wskazane byłoby doprecyzowanie działań ochronnych dotyczących eliminacji gatunków inwazyjnych, w tym gatunków nawłoci *Solidago sp.*
9. Konieczne jest zaznaczenie w Planie eliminacji ogrodzeń upraw i młodników leśnych, które – w przypadku obszaru o tak wysokiej naturalności – mogą generować dodatkowe presje i zakłócenia w funkcjonowaniu ekosystemu.

10. Rada zaleca również rezygnację z polowań na zająca *Lepus europaeus*, który stanowi ważną ofiarę rysia na obszarze Natura 2000 Puszcza Białowieska.
11. Plan korzysta z nieaktualnej listy zagrożeń i ich kodów z 2012 r., dlatego zaleca się jej aktualizację do najnowszej listy referencyjnej stosowanej w raportowaniu do Art. 17 (Dyrektywy siedliskowej) za lata 2019–2024. Ten proces wymaga merytorycznego nadzoru, by wszystkie zagrożenia były w pełni reprezentowane na nowej liście zagrożeń, oraz by nie pojawiły się na niej czynniki, które nie powinny być interpretowane jako zagrożenia.

Podsumowując, Państwowa Rada Ochrony Przyrody opiniuje projekt rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska w sprawie ustanowienia planu ochrony dla obszaru Natura 2000 Puszcza Białowieska (PLC200004) pozytywnie, ale z zastrzeżeniami, które należy uwzględnić przy jego wdrażaniu. Dokument ten stanowi ważny krok w kierunku zapewnienia skutecznej, opartej na wiedzy naukowej i zgodnej z prawem, ochrony jednego z najcenniejszych obszarów przyrodniczych w Polsce i Europie. Co istotne, opiniowany plan ochrony co do idei i przestrzennego zróżnicowania reżimów ochronnych jest zgodny z projektem Planu Zarządzania Obszarem Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest, dzięki czemu, po wdrożeniu obu wspomnianych dokumentów, unikalny ekosystem Puszczy Białowieskiej zyska kompletny i spójny system dalszego zarządzania i ochrony.

dr hab., prof. UW Wiktor Kotowski

przewodniczący KOE PROP
[podpisano elektronicznie]

Otrzymuje:

Pan Piotr Otawski, Dyrektor Generalny Ochrony Środowiska